

מחמד אלמאע'וט

ספריית העתיד

בפעם הראשונה התוודעתי לסטייק בקר בביתו של יוסף אלח'אל בשנת 1957, באחד מערבי השירה היפים ביותר של השבועון "שָׁעָר", שהיה מבחינתי גם אחד החשובים ביותר, מבחינה פואטית, הגותית ופוליטית. ראשית, משום שכולו הוקדש כדי להציג לפנינו לראשונה את הפואמה המפורסמת של אליוט, "ארץ השממה", ושנית משום שנערך בסלון, הקרוב למטבח.

כולם הגיעו. מיד עם בואנו, תפס כל אחד מאיתנו מקום, כפי שהוסכם – על הרצפה, על הכיסאות, על השולחנות... חיכינו כנועים ודרוכים. יו"ר הישיבה, יוסף אלח'אל, חצה את הסלון, הלך ושוב, מסדר את דפי הפואמה שאך זה גמר לתרגמה ולהכינה לקראת הערב הזה שייחקק לנצח. כל העיניים נישאו אליו, אל אליוט, אל הגאונות העולמית שדרכה בשמי היצירה והידע. אבל אני ופואד ריפקה – עינינו הופנו לעבר המטבח, בשל נסיבות שאילו התפנית להסבירן הייתי נדרש להסביר את מדיניות ה'צעד-צעד'.

העיקר, אך החל יוסף לקרוא את הפואמה וכבר הסתלקו החיים והקיפאון מכל שהיה סביבו. הוא והנוכחים חצו מרחק של אלף שנות אור מן המציאות הלבנונית, הערבית והבינ'לאומית, ומשאר הבלי העולם הזה. בערב הזה, כמו בערבים שקדמו לו, חיכינו אני ופואד על גחלים לוהטות לרגע זה שבו ייפרדו האחרים מן המציאות.

כאשר וידאנו שכולם נכנסו לעילפון, שכל העיניים נשואות אל התקרה ושאף אחד לא יוכל לשים ליבו אלינו, פרצנו למטבח ובלסנו בזריזות ובמהירות מהמקרר מכל הבא ליד, במיוחד חומוס, שבאותה עת אהבנו יותר משאהבנו את אליוט ואת עזרא פאונר. לאחר מכן חזרנו בזריזות למקומותינו בקרב הנוכחים, כמוהם נשאנו גם אנחנו מבטינו לעבר התקרה, בעודנו ממשיכים ללעוס ולהקשיב.

באחד מערבי השירה, אחרי שכבר עברו עלינו יומיים בלי לטעום דבר זולת שירה ודיונים, סקרנו את כל תכולת המקרר, גם את קוביות הקרח. לא השארנו בו דבר לבד משם החברה וסמלה המסחרי.

יוסף המשיך לקרוא את הפואמה, והנוכחים לא הפסיקו להעיר – 'מופלא', 'מדהים', 'יוצא מן הכלל' וכיוצא בזה – אחרי כל דימוי יפה או קטע מוזר, עד שיוסף הגיע לקטע בו נכתב:

אפריל הוא האכזר בחודשים,
מצמיח פטריות (או קולקאס, אני כבר לא זוכר) מתחת לעצים ולסלעים.

או צילצל פעמון הרלת. אף אחד לא שם לב לכך מלבדי. היה זה החנווני השכונתי ועמו חשבונית החוב החודשית. צירוף מקרים מוזר – היתה זו חשבונית על חודש אפריל. לקחתיה ממנו ונתתיה ליוסף. בלי להביט בה, לקח אותה יוסף ממני, וצירף אותה לדפי השיר. כמה מהנוכחים חשבו כי מה שהם שומעים הוא המשך הפואמה, ולכן הוסיפו להתפעל ולומר: 'מדהים', 'נפלא', 'בלתי נתפס'.

כאשר הבחין יוסף במבוכה שאחזה בי, התבלבל, התרגז ונסער. הוא לא ידע עוד כיצד לנהוג בנוכחים או בחנווני שהמשיך לעמוד שם ולתבוע את החוב. הזדרזתי מהמטבח כדי לסייע, לתקן את המצב, והתחלתי לשפוך את מלוא חמתי על החנווני. האשמתי אותו בבורות, בפייגור, כיוון שהחזיר אותנו מעולמו של אליוט, העולם של השונה, לעולם העגבנייה, הבנגות וההסברים. אז אמר לי יוסף: "עזוב אותו. אל תגזים. מה בפיד?" אמרתי: "חמוס". פנה יוסף לפואד ושאל אותי: "אתה, מה בפיד?" אמר: "ממולאים". אמר: "נהרר. כך נשנה את העולם ונצמיד קדימה את סוגיית השירה המודרנית, את סוגיית פלסטין ואת שאר הסוגיות הגורליות הרובצות על כתפינו. למען האמת, אתם שניכם אינכם שונים בהרבה מן החנווני הזה מבחינת עומק החשיבה והמבט אל העתיד. אנחנו סובלים ומתענים בדיון, במחקר ובתרגום כדי להציג בפניכם מדי שבוע את הניסיונות הספרותיים החדשים ביותר בעולם, ואתם שניכם בכוננות מתמדת מול המקרה. אני אהרוס אותו, האם הוא ספריה?" אמרתי לו: "כן. הוא ספריית העתיד."

עשור לאחר מכן התוודעתי אל "זקן המשוררים ואבי הסוגיות", משורר השיבה אכזר סלמא, במסערת 'ממתקי מהנא' בכיכר אלמרג'ה ברמשק, שם הגישו בשנות השישים פטירים בבשר שהיו טעימים ביותר. התמדנו בביקורינו במסעדה זו, ובשיחתנו עסקנו בכל הסוגיות שעלו בזירה הערבית – שירה עתיקה, שירה מודרנית, אחרות, התברלות, ובמיוחד סוגיית הסוגיות – פלסטין. אבו סלמא היה נעלם לי פתאום למשך חודש או חודשיים, ולאחר מכן חזר. היינו נפגשים במקרה באותה מסעדה. הייתי מברכו ושואל:

– איפה היית?

– במצרים, למען הסוגיה.

מקץ חודשיים או שלושה הייתי חוזר ושואל אותו:

– איפה היית?

– באלג'יר, למען הסוגיה. בבגדאד. באבורדאבי למען הסוגיה.

פעם אחת נעלם למשך תקופה ארוכה ולא ראיתי זכר ממנו ולא שמעתי אודותיו

דבר בשום מסעדה, בית קפה או רחוב. מלחמת יוני פרצה. עבד־אלנאצר מת. סאדאת עלה לשלטון. פנים נעלמו. פנים הופיעו. היו התפתחויות מופלאות, בין השאר הוזמנתי לברית המועצות במסגרת משלחת של התאחדות הסופרים הערבים. ביום האחרון של הביקור, בעודי ניצב בלובי הרחב של מלון 'רוסיה', מתבונן במאות המשלחות מאסיה, אפריקה ואירופה, בעודן מתנועעות אנה ואנה, לכל חבר נעוץ בחזהו סמל, והוא מסתובב ותיקו וסוגייתו ברחבי האולם, שם ראיתי את אבו סלמא מרחוק, בעודו מסתובב ברחבי האולם עם תיקו וסוגייתו. צעקתי אליו בהתרגשות, שכך הופתעתי מהיותו: "פלסטין, שירה מודרנית, שירה עתיקה, מאבק מזוין, מאבק מתוקן." הוא לא שמע אותי ולא פנה אלי. אז צעקתי: "פטירים בבשר!" והנה הסתובב אלי מיד בעודו מלקק את שפתיו ומבקש להבין.

הושטתי ללחוץ את ידו ואמרתי לו: "פטירים בבשר, אבר־סלמא!"
 הוא הניע את ראשו, צל דמעות בעיניו, ואמר: "כן... פטירים בבשר."

מערבית גיא רוֹן־גלבע